

רמב"ן לשבת פרשת נח אור כשדים מחלוקת רמב"ן ואבן עזרא

בראשית יא, כו-לב

כו וַיְחִי תָרַח שְׁבַעִים שָׁנָה וַיֻּלְדֵת אֶת אַבְרָם אֶת נַחְוֹר וְאֶת הָרָן. **כו** וְאַלְהָה תּוֹלְדֵת תָּרַח תָּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם אֶת נַחְוֹר וְאֶת הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת לוֹט. **כז** וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תָרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּרִכְשִׁים. **כח** וַיִּקַּח אַבְרָם וְנַחְוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁתֵּי אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁתֵּי נַחְוֹר מְלֶכְהָ בֵּת הָרָן אֲבִי מְלֶכְהָ וְאֲבִי יִסְכָּה. **ל** וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד. **לא** וַיִּקַּח תָּרַח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן הָרָן בֶּן בְּנוֹ וְאֶת שָׂרִי כַלְתּוֹ אִשְׁתֵּי אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מְאוּרִכְשִׁים לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. **לב** וַיְהִי יָמֵי תָרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמְאֹתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן.

אבן עזרא על בראשית פרק יא פסוק כו

(כו) ואברם נולד במקום נקרא אור כשדים, וכמוהו 'על כן באורים כבדו ד' (ישעיה כד, טו). והקרוב שהי' לו שם אחר כי כשדים מבני נחור אחי אברם. רק משה כתב השם הנודע בימיו. והעד כי שם נולד אברם ששם מת הרן אחיו וכתוב בארץ מולדתו.

פרק יא פסוק כט

... ויתכן שנחור בנו הלך בתחלה אל חרן או בא אחר אביו והנכון בעיני שפרשת לך לך שאמר השם לאברם קודם זה הפסוק שהוא ויקח תרח. וכמוהו בתורה ... והעד שאמר הכתוב 'ללכת ארצה כנען' וכאשר בא תרח אל חרן ישר המקום בעיניו וישב שם וימת ואין מוקדם ומאוחר בתורה:

רמב"ן על בראשית פרק יא פסוק כח

על פני תרח אביו בארץ מולדתו כתב רש"י, כדרך דברי רבותינו (בב"ר לח יג) תרח קבל על אברם בנו לפני נמרוד על שבירת צלמיו והשליכהו לכבשן, והרן ישב ואמר אם אברם נוצח אני שלו, ואם נמרוד נוצח אני שלו, וכשניצל אברם אמרו לו משל מי אתה, אמר להם משל אברם אני, השליכהו לכבשן ונשרף, וזהו אור כשדים. ומנחם פירש אור, בקעה, וכן על כן באורים כבדו ה' (ישעיה כד טו), וכן מאורת צפעוני (שם יא ח), כל חור ובקע עמוק יקרא אור: והענין שקבלו רבותינו בזה הוא האמת, ואני מבאר אותו - אברהם אבינו לא נולד

בארץ כשדים, כי אבותיו בני שם היו, וכשדים וכל ארץ שנער ארצות בני חם והכתוב אמר ויגד לאברם העברי (להלן יד יג), לא הכשדי, וכתוב (יהושע כד ב) בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ומלת מעולם תורה כי משם תולדותיו מאז, וכתוב (שם ג) ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר. וראיה לדבר, כי נחור בחרן היה, ואם היה מקום תרח אור כשדים בארץ שנער, והכתוב ספר כי בצאתו מאור כשדים לא לקח אתו רק אברם בנו ולוט בן הרן בן בנו ושרי כלתו, אם כן היה נחור נשאר בארץ כשדים:

אבל באמת ארץ מולדתם ארץ ארם היא בעבר הנהר, והיא מנחלת אבותיו מעולם. והנה תרח הוליד בניו הגדולים אברהם ונחור בעבר הנהר ארץ אבותיו, והלך לו עם אברהם בנו אל ארץ כשדים ושם נולד לו בנו הקטן הרן, ונשאר נחור בנו בעבר הנהר בעיר חרן, או שנולד בעיר ההיא או שנתישב בה מכותא וזה טעם בארץ מולדתו באור כשדים, כי שם מולדתו של הרן לבדו:

... והנה על כל פנים במקום ההוא בארץ כשדים נעשה נס לאברהם אבינו, או נס נסתר, שנתן בלב אותו המלך להצילו ושלא ימיתנו והוציא אותו מבית הסוהר שילך לנפשו, או נס מפורסם שהשליכו לכבשן האש וניצל כדברי רבותינו: ואל יפתה אותך רבי אברהם בקושיותיו שאומר שלא ספר הכתוב זה הפלא, כי עוד אתן לך טעם וראיה בזה ובכיוצא בו (להלן מו טו)....

וזהו שאמר הכתוב (להלן טו ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, כי מלת "הוצאתיך" תלמד על נס, כי לא אמר "אשר לקחתך מאור כשדים", אבל אמר "הוצאתיך", שהוציא ממסגר אסיר, כמו אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ ב) ואמר לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, כי מעת הוציאנו אותו מאור כשדים היה הרצון לפניו יתעלה שיגדלנו ויתן לו את הארץ ההיא, ותרח אביו ואברהם היה בלבם מן היום ההוא שנצל שילכו אל ארץ כנען להתרחק מארץ כשדים מפחד המלך, כי חרן קרוב להם, ועם אחד ושפה אחת לכלם, כי לשון ארמית לשניהם, ורצו ללכת אל עם אשר לא ישמע לשונו המלך ההוא ועמו:

וזהו טעם ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן, אשר שם משפחותיהם ואבותיהם מעולם, וישבו ביניהם ונתעכבו שם ימים רבים ושם נצטוה אברהם לעשות מה שעלה בדעתו ללכת ארצה כנען ועזב את אביו, ומת שם בחרן ארצו, והוא הלך עם אשתו ולוט בן אחיו ארצה כנען וזהו שאמר הכתוב (יהושע כד ג) ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען, כי בעבר הנהר נצטוה בזה, ומשם לקחו והוליקו בכל ארץ כנען:

אבן עזרא	רמב"ן	ההבדלים
		איפה נולד אברהם?
		איפה נמצא אור כשדים?
		פירוש המלה "אור"
		"ארץ מולדתו" מוסב על מי?
		איך נחור נמצא בחרן?
		מתי נאמר "לך לך"
		"ללכת ארצה כנען" – למה?
		מי הם הכשדים?
		למה בחר ה' באברהם?

מהי נקודת המחלוקת בין הרמב"ן ואבן עזרא?

התשובות

מחלוקת רמב"ן ואבן עזרא בענין נס של אור כשדים

ההבדלים	לפי הרמב"ן	לפי האבן עזרא
1. איפה נולד אברם?	בארם נהרים בעבר הנהר (חרן או כותא)	באור כשדים
2. איפה נמצא אור כשדים?	מערב לנהר פרת	בעבר הנהר פרת
3. פי' המלה 'אור'?	אש	בקעה (או אש)
4. 'ארץ מולדתו'?	רק על הרן	מוסב על תרח (או על כולם)
5. נחור נמצא בחרן?	נולד שם ולא עזב	הלך לפני אביו או אחריו
6. מתי נאמרה 'לך לך'?	בחרן	באור כשדים
7. 'ללכת ארצה כנען'?	ברחו מחמת הסכנה	מחמת הציווי
8. אור כשדים?	בבליים מתולדות חם	בני כשד מתולדות שם
9. למה בחר ה' באברם?	בגלל מסירות נפשו	בגלל תכונותיו

הרמב"ן מצטט את האבן עזרא שכתב שהנס של אור כשדים לא קרה בכלל. והמעייין במה שכתוב בא"ע יתקשה למצוא דבר זה. אמנם, זה מוכרח מהאבן עזרא, והוא היסוד לכל דבריו, והוא נקודת המחלוקת בינו ובין הרמב"ן. דלפי הרמב"ן הנס קרה ולפי האבן עזרא לא היה נס כזה.

לפי הא"ע נס גדול כזה היה צריך להיות כתוב במקרא ומכיון שלא כתוב - לא קרה. לפי הרמב"ן מובן ומוסבר למה כתוב אור כשדים - לרמוז על הנס. אולם לפי הא"ע אם לא היה נס, למה כתוב בפסוק שהרן מת באור כשדים ושעזבו מאור כשדים ללכת לארץ כנען? מהי חשיבות הידיעה הזאת? ולכן לא"ע לא נותר אלא לומר שזוהי מקום לידת אברהם, וזוהי חשיבות הידיעה. ומכיון שכתוב שאברהם נולד בעבר הנהר חייב הא"ע לומר שאור כשדים הוא בעבר הנהר. ואם לא היה שם נס, פי' המלה לא חייב להיות אש, אלא או אש או בקעה. וארץ מולדתו לא חייב להצטמצם רק על הרן אלא עולה על כולם. ועל קושית הרמב"ן שמצינו את נחור בחרן ולא מצינו שהוא עזב את אור כשדים אתם, מסביר הא"ע שנחור עזב לפנייהם או אחריהם. אולם אם לא היה נס ולא היה צורך לברוח מאור כשדים, למה נסעו לארץ כנען עוד טרם הציווי, לכן מסביר הא"ע שהם נסעו מחמת הציווי ופרשת לך לך נאמרה עוד לפני הפרשה הזאת.

הכשדים לפי הא"ע הם מבני כשד (מתולדות שם) וזה מוכרח, לפי דבריו, כי

אם הכשדים הם בבליים (מבני חם) כדברי הרמב"ן, מה פתאום נולד אברהם באיזור בני חם? אלא ודאי, הכשדים מתולדות שם, והשם אור כשדים הוא שם מאוחר יותר שניתן על ידי משה, כי כשד עוד לא נולד בעת ההיא, וכן כתב הרד"ק. אולם לפי הרמב"ן, אברהם באמת לא נולד באור כשדים, והכשדים הם בבליים, שהם מבני חם (עיי'ן ירמיה לז) ומתורץ כל הקושיות.

לפי הרמב"ן מתורץ למה בחר ה' באברם מכל בני אדם, והרי לא מצאנו שאברם עשה כל מעשה שעבורו יזכה לבחירתו על ידי ה', ואמירת לך לך. אלא ודאי, מרומז הכל בכתוב על אור כשדים. אולם לפי הא'ע זה קשה.

האבן עזרא לשיטתו שהכתוב היה צריך להזכיר נס הנעשה לכלל ישראל, ועיי'ן רמב"ן ויגש (מו, טו). הרמב"ן ירצה להעמיד הניסים המוזכרים בחז"ל, ויאמר שנסים נסתרים לא נכתבו בתורה בדרך כלל אלא אם כן נאמרו על ידי נבואה או מלאך.

מה שהרמב"ן משתדל להסביר המלה 'אור' המופיע פעמיים בישעיה גם מלשון אש, כי לא מסתבר לפרש כאן לשון אש ושם לשון בקעה כרש"י. אמנם רש"י הביא כאן שני הפירושים אחד בתור דרש ואחד בתור פשט. זאת אומרת, הנס קרה כמו שפ"י, והביא הרמב"ן מספרי מצרים, אולם, זה לא מוכיח שהשם של אור כשדים נובע ממקרה זה של אברהם. ובאמת, קצת קשה לומר שהגויים שינו שם העיר על שם המאורע הזה של אברהם בכבשן האש. ואפשר לומר שלזה כיון הרמב"ן בהביאו הדוגמאות של תבערה מסה וקברות התאווה שהשמות הללו ניתנו על ידי בני ישראל בזמן יותר מאוחר על שם המאורע, ושם המקורי של המקום נשכח.

מה שכתב הרמב"ן שנסעו לחרן בדרך צאתם לארץ כנען, כי שם משפחותיהם ואבותיהם וכו', כי הוקשה לו הרי חרן לא הוי בדרך לארץ ישראל אלא צפונה הרבה מאור כשדים. אלא בדרך לארץ כנען בקרו קרוביהם ונתעכבו שם ורק אברם המשיך בדרכו לארץ כנען אחרי ציווי ה'.

לפי הרמב"ן ברחו מאור כשדים מחמת הסכנה ועיי'ן בספורנו שהלכו לארץ ישראל מחמת סגולות החכמה של ארץ ישראל.